

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชน เพื่อการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่” นี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทางด้านวิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (Research Methodologies in Behavior and Social Sciences) มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านผาหมอน และศึกษากระบวนการการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของผู้นำชุมชน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดแนวทางการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

โดยมีมูลเหตุจูงใจในการศึกษาคือ บริบททางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลให้ผู้นำชุมชนบ้านผาหมอนประสบปัญหาในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมภายในชุมชน มีคำถามนำในการศึกษาว่า การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชนผาหมอน และผู้นำชุมชนเป็นอย่างไร และการส่งเสริมให้เกิดแนวทางการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีรูปแบบอย่างไร โดยเป็นสิ่งที่ค้นพบจากการร่วมมือกันในการศึกษาตนเองแทนที่จะเกิดจากนักวิจัยซึ่งเป็นบุคคลภายนอก

ขอบเขตการศึกษากำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะชุมชนบ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นผู้นำชุมชนจำนวน 20 คน บุคคลเหล่านี้เป็นสมาชิกในชุมชน เป็นผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ ผู้นำทางประเพณี และผู้นำด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ขอบเขตเนื้อหา ศึกษาการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่ โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการความรู้ระดับปัจเจก เน้นการจัดการความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และจากประสบการณ์การดำเนินการท่องเที่ยวของผู้นำชุมชนที่ผ่านมา รูปแบบการศึกษาคือ การศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Research) ประเภทการศึกษาเฉพาะกรณีทางสังคมวิทยา (Sociological case study) และใช้วิธีการศึกษาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Research) ภายใต้การส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศที่เรียนรู้ร่วมกัน (Participation) ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ศึกษาและกลุ่มผู้นำชุมชน มุ่งเน้นความสำคัญในการค้นหาสถานการณ์และสภาพปัญหาในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย การสังเกตการณ์ (Observation) การสัมภาษณ์ (Interview) และ การจัดเวทีเรียนรู้

ชุมชน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการศึกษาดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 สำรวจและออกแบบการศึกษา ขั้นตอน
ที่ 2 การศึกษาแบบมีส่วนร่วม และขั้นตอนที่ 3 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งออกได้ 3 ส่วนคือ สภาวะการณ์ทางกายภาพและสังคม การจัดการ
ความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของผู้นำชุมชน และผลจากกระบวนการจัดการความรู้ของผู้นำ
ชุมชนในเวทีเรียนรู้ชุมชน สรุปได้ว่า สภาวะการณ์ทางกายภาพและสังคม ชนเผ่าปกากะญอ บ้าน
ผาหมอน เป็นชนเผ่าที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่สัมพันธ์กับธรรมชาติ โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทใน
การอนุรักษ์ทรัพยากรวัฒนธรรม ด้านการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของกลุ่มผู้นำ
ชุมชน อาศัยการถ่ายทอดและนำไปใช้ ผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม จุดเด่นที่พบคือศักยภาพทางการ
ท่องเที่ยว เป็นการรวมทุนทางกายภาพ ทุนทางสังคม รวมทั้งทุนทางจิตวิญญาณ มาปรับใช้ในการ
ท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม แต่ยังพบแนวโน้มของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง คือ
วิธีการจัดการความรู้ฝังลึก และกระบวนการในการสืบทอดความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมภายใน
ชุมชน

ทั้งนี้ กระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของผู้นำชุมชนจากอดีตถึง
ปัจจุบัน มีรูปแบบการจัดการความรู้ตามแนวประเพณี เกิดกลไกในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
และส่วนหนึ่งเกิดเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ นำความรู้
มาใช้ได้อย่างมีจุดยืน สามารถค้นพบศักยภาพของกลุ่มผู้นำชุมชนที่ริเริ่มนำเปลี่ยนแปลง (Agents
of Change) และเกิดการหมุนวนของกระบวนการจัดการความรู้ตามรูปแบบ SECI Model ผ่านเวที
เรียนรู้ชุมชน เพื่อยกระดับความรู้ หาแนวทางในการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรม ส่วน
ปัจจัยที่ส่งผลให้ชุมชนต้องมีกระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมในปัจจุบัน คือ
เกิดจากโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลง การต่อต้านวัฒนธรรมของตนเอง และกระบวนการ
ถ่ายทอดและสืบทอดความรู้ที่อ่อนพลัง

แนวโน้มของสภาพปัญหาในการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรม ได้แก่ การ
ขาดการหมุนเวียนความรู้และการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม ความหลากหลายและความแตกต่างของ
สภาพปัญหา การเปลี่ยนแปลงของบทบาทของผู้นำ รวมถึงการดำเนินงานทางด้านการท่องเที่ยว
เกิดขึ้นกับกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว และพบว่า “เวทีเรียนรู้” เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระตุ้นให้ผู้นำ
ชุมชนเกิดกระบวนการจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมด้วยตนเอง ทำให้เกิดการค้นพบ
กำหนดเป้าหมาย พัฒนาทักษะ และสร้างแรงจูงใจในการฟื้นฟูองค์ความรู้และต่อยอดองค์ความรู้
ใหม่จากรุ่นสู่รุ่น เครื่องมือที่นำมาใช้ในการศึกษาที่เอื้อให้เกิดการจัดการความรู้ได้แก่ การสร้าง

พื้นที่เรียนรู้ รวมไปถึงการรังสรรค์บรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยใช้รูปแบบการเล่าเรื่อง เป็นเครื่องมือ

ข้อเสนอแนะในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน คือ ควรทำบนพื้นฐาน องค์ความรู้เดิม โดยผู้นำชุมชนมีบทบาทเฝ้าระวังปัญหาจากภายนอก ทบทวนตัวเองอยู่เสมอ เน้น การสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำมาความรู้นั้นมาใช้อย่างต่อเนื่อง และยังเป็นต้องมีพี่เลี้ยง จากภายนอกเข้าไปเพื่อให้เกิดเวทีเรียนรู้ ทั้งนี้ ในการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ ควรเรียนรู้ ร่วมกับชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย หรือ วิธีการศึกษาจำเป็นต้องมีความเข้าใจสภาวะการณ์ทางทรัพยากรวัฒนธรรมของชนเผ่าปกากะญอ อย่างลึกซึ้ง เข้าถึงปัญหาอย่างชัดเจน เพื่อนำไปสู่การวางนโยบายด้านต่างๆ ให้เหมาะสม สมดุล ต่อวิถีชีวิตด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ จึงเป็นการพัฒนาชุมชนที่เกิดขึ้นจาก กระบวนการจัดการความรู้ภายในชุมชนไปพร้อมกับการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่าง แท้จริง

Abstract

The Study of “Knowledge Management of Cultural Resource by Community Leadership for Tourism: Ban Phamon, Chiangmai” is a qualitative research under behavior and social science research methodologies. Objectives of this study are to learn how Ban Phamon community manages their own cultural resource as well as knowledge management led by community leader. These learning results are inputs which be used for proposing knowledge management to Ban Phamon in practically way for community based tourism.

According to the cultural change in Ban Phamon, it is found that changes in community impact internal knowledge exchange of cultural resource management in negative way. Then it is important to learn about how community leaders manage change and support knowledge management in the community for tourism. By studying role of community's leader, the results can indicate appropriate way for customizing tourism style which discovered by collaboration in the community rather from the outside researcher.

The scope of this study is defined by area and a sampling of community leader. This case study is specific to Ban Phamon, Chiangmai with 20 Community's leaders. By purposive sampling method, these leaders are from experienced community members and community tourism committees. To focus on learning about a sharing of individual experience and a reviewing of previous community research which impact knowledge management.

By following sociological case study research methodology and applies participatory research method for this study. This is to create learning environment and do observation in the same time which can lead to participation in knowledge exchange and collaboration to solve internal problem in community. Learning forums are conducted in three different timeframe. The first learning forum is designed for collecting current phenomena to understand cultural resource management. The second forum

aim participation occurred in community and the last forum is for synthesizing conclusion and share discovered innovation together.

There are three obtained valuable results. Physical and sociological result from the assessment, knowledge management by community leadership and the discovered outcomes from knowledge management through community's learning forum. It can be concluded that Phamon community has homegrown knowledge and cultural resource related to natural. These are led by community leadership for exchanging and maintaining cultural knowledge. This community has capabilities for applying both cultural and natural resources to community base tourism. However, major issues are how to manage tacit knowledge and what is the effective process of knowledge management.

Learning from the past, Phamon Community has a knowledge management based on community's tradition. Learning center has been set up from community research. It is indicated that community leadership play a key role for "agent of change" for knowledge management according to SECI Model through community's learning forum. To lift up knowledge, prevent reaction of culture and weakening of knowledge exchange, the community need to revise knowledge management regarding changes.

Problem in Cultural resource management need to be focused are knowledge exchange, cultural reproduction, diversity of problems, changing in community leadership and handling of community tourism. It is found that learning forum is an effective tool to support community leadership to discover knowledge management for cultural resources by themselves under learning environment and collaboration. Moreover, it is a channel to inspire and deliver knowledge to another generation.

Suggestions for Phamon community are to apply learning forum based on current situation, aware the changes may impact community, focus on area for knowledge exchange and emphasis. By creating learning culture among community and external organization, it can be used to define practical way of community tourism base. This can be a truly balancing of social life, economical benefit and cultural resource management in the community.